

VU
ARCHEOLOGIJOS
KATEDRA

NET/123

УДК 902.6(474.5)

XIV—XVII amžių monetos Lietuvos kapinynuose

V. Urbanavičius

Pateikiamas Lietuvos kapinynų ir atskirų kapų, kuriuose rastos XV—XVII amžių monetos, sąrašas, kuriame yra 7 kapinynai, kuriuose rastos Aleksandro monetos, ir 67 kapinynai, kuriuose rastos kitos XVI—XVII amžių monetos.

Viena iš priežasčių, dėl kurių kapuose retai randamos XIV a. pabaigos — XV a. pradžios monetos, nurodomas dar tuo metu Lietuvoje neišnykės mirusiuų deginimo paprotys.

Kapuose randamos monetos skirstomos į monetas-ijkapes, monetas-papuosalus ir atsitiktinai į kapus patekusias monetas.

Remiantis rašytiniais šaltiniais, stengiamasi parodyti, kokia buvo į kapus dėtų XVI a. I pusės pinigų perkamoji galia.

Daugelyje kapų randamų monetų vertė sudarė apytikrai 1 vištos kainą. Spėjama esant ryšio tarp į kapus dėtų vištų ir vištos vertės monetų. Tačiau atskiri kapai išsiskiria ir didesne monetų suma, kuri atskirais atvejais artima 1—2 avinų kainai.

XVI a. viduryje ir II pusėje kartu su vietinėmis monetomis į kapus labai dažnai buvo dėdamos kaimyninių šalių monetos.

Nurodoma, kad lietuvių, kaip ir jų kaimynai, pinigus mirusiesiems į kapus dėjo iki pat XX a.

Vienas iš dažniausių radinių vėlyvuosiuose Lietuvos senkapiuose yra monetos. Paproty sėti į kapus monetos yra senas. Jau m.e. II a. pabaigos ir III a. Lietuvos pajūrio kapinynuose randamos varinės Roinos monetos¹.

Keliuose IX—XI amžių kapuose Lietuvoje rasta arabų ir Vakarų Europos monetų, viename XII—XIII amžių kape Graužuose (Kėdainių raj.) — monetinių lydinių, o nuo XIV a. pabaigos, pradėjus kaldinti monetas Lietuvoje, kapuose jau randamos didžiųjų Lietuvos kunigaikščių kuldintos monetos. Duomenys apie XIV a. pabaigoje — XV a. pradžioje Lietuvos valdovų kuldintų monetų radinius yra paskelbt².

To meto kapuose randama dar ir kitų šalių monetų. Pvz., Kelmėje³ ir Kartenoje⁴ rasta po 1 kryžiuočių kuldintų monetų. Tačiau Kartenos mone-

¹ M. Michelbertas, Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija, 1(16), 60 (1964).

² G. Fiodorovas, Lietuvos Istorijos instituto darbai, 1, Vilnius, 1951; A. Tautavičius, Lietuvos TSR Mokslų akademijos darbai, A serija, 1(18) (1965).

³ 1936 m. kasinėjimų ataskaita yra Kauno valstybiniam istorijos muziejuje (toliau — KVIM).

⁴ V. Nagevičius, Senovė, 1, 67, Kaunas, 1935.

tos neišliko, ir neaišku, kiek kapinyną tyrusių asmenų spėjimai apie tu monetų priklausomumą yra teisingi.

Labai retai XIV a. pabaigos — XV a. kapuose randami Prahos grašiai, kurie XIV—XV amžiais Lietuvoje buvo plačiai paplitę. Jie minimi dokumentuose, randami lobiuose, tuo tarpu kapuose iki šiol rasti tik 3 vietose: Daugirdavė⁵ (Raseinių raj.), Pakapiuose (Kauno raj.) (po 1 kapuose Nr.Nr. 10, 14, 16)⁶, ir Šilelyje (Kauno raj.) (1 gražis rastas kape Nr. 2(4))⁷. Visuose minėtuose kapuose rasti Vaciavo IV (1378—1419) kaldinti Prahos grašiai.

Greičiausiai Prahos grašiai retai dėti mirusiesiems į kapus dėl jų brandumo, t. y. dėl gana didelės perkamosios galios.

Zymiai gausiau XIV a. pabaigos — XV a. pradžios kapuose randama vietinių smulkių monetelių. Ankstyviausiomis lietuviškomis monetomis yra laikomos sidabrinės monetėlės su jrašu „ПЭЧАТ“, tačiau kapuose jų iki šiol nerasta.

Ankstyviausios kapuose randamos lietuviškos monetos vienoje pusėje turi stiebų vartus (vad. Gedimino stulpus), kitoje ietigali ir paprastai vadinamos Kęstučio monetomis. Šių monetų nemažai yra rasta lobiuose ir kaip atsitiktinių radinių, tuo tarpu kapuose iki šiol jų rasta tik 4 vietose⁸.

Zymiai dažniau kapuose randamos Vytauto kaldintos monetos su raičiu vienoje pusėje ir stiebų vartais kitoje. Jų rasta 8 Lietuvos kapinynuose⁹, t. y. dvigubai daugiau negu Kęstučio laikų monetų. Negalima nesutikti su ta nuomone, kad viena iš priežasčių, dėl kurių Vytauto monetų kapuose randama dažniau, yra didesnio jų kiekiego išleidimas į apyvartą¹⁰. Tačiau kartu norėtusi atkreipti dėmesį į tai, kad šių monetų gausiau tik kapuose, tuo tarpu jų lobiu ir atsitiktinių radimo vietų skaičius yra beveik tokis pats, kaip ir vadinančių Kęstučio monetų.

Itakos tam, matyti, turėjo tai, kad Kęstučio monetos buvo išleistos XIV a. II pusėje, t. y. tuo metu, kai didžiojoje Lietuvos dalyje tebevyravo mirusiuju deginimo paprotys. Kartu su mirusiuoju laidotuvių lauže sudegavo ir didesnioji įkapių dalis. Tokiu būdu turėjo žūti ir dalis tuo metu į kapus dėtų monetų.

Tur būt, neatsitiktinai tie 4 kapinynai, kuriuose rastos Kęstučio laikų monetos, yra išsidėstę Vilniaus—Kauno—Alytaus trikampuje, kur buvo prekybiniai ir administraciniai to meto Lietuvos centrai. Arčiau šių centrų buvusių apylinkių gyventojai po krikščionybės įvedimo pirmiausia buvo priversti atsisakyti mirusiuju deginimo papročio. Čia po krikščionybės įvedimo anksčiausia išplito griautiniai kapai, kuriuose ir aptiktos Kęstučio laikais kaldintos monetos. Dalis Lietuvos gyventojų,— tai ypač pasakytina apie Žemaitiją, kur krikščionybė buvo įvesta vėliau,— savo mirusiuosius

⁵ Tyrinėjimų medžiaga yra KVIM.

⁶ Ten pat.

⁷ Ten pat.

⁸ A. Tautavičius, min. veik., 80.

⁹ Ten pat, 82.

¹⁰ Ten pat. 83.

degino dar kurį laiką ir po krikščionybės įvedimo, todėl galimas dalykas, kad kartu su mirusiais buvo sudeginta ir dalis Vytauto laikais kaldintų monetų.

Šiu monetų radimo vietas Lietuvoje yra aprašytos jau minėtuose G. Fiodorovo ir A. Iautavičiaus straipsniuose. Po šių straipsnių paskelbimo Vytauto kaldintų monetų radimo vietų skaičius pasipildė 2 lobiais ir dar 1 kapinynu.

1. Labanoro (Švenčionių raj.) lobyje 1965 m., be kitų monetų, buvo rastos ir 29 Vytauto laikų monetos. Didesnioji lobio dalis yra Lietuvos TSR Istorijos-etnografijos muziejuje (toliau — IEM).

2. Rykantų (Trakų raj.) lobyje 1957 m. rastos 79 monetos pateko į Trakų Kraštotoyros muziejų tik 1965 m.

3. Šilelio (Kauno raj.) senkapio kape Nr. 65, be kitų daiktų ir monetų, rasta viena Vytauto laikų moneta. Kartu šiame kape rastos 5 vėlyvesnės monetos: 1515 m. Žygimanto Senojo pusgražis, 2 Žygimanto Augusto denarai (kaldinti 1554 m. ir 1558 m.) ir 2 Žygimanto Augusto 1570 m. dvideinaliai. Šio kapinyno kape Nr. 83 rastos 2 Vytauto monetos, o kape Nr. 89 — dar 3 tokios pačios monetos.

Kapuose Vytauto monetos kartu su kitų valdovų kaldintomis monetomis randamos labai retai. Be minėtojo Šilelio kapo Nr. 65, dar 1 Vytauto moneta rasta Rumšiškėse (Kaišiadorių raj.), kape Nr. 203 kartu su 3 Aleksandro kaldintomis monetomis.

XV a. vidurio ir II pusės kapuose monetos vis dar gana retas reiškinys. Žinomas vienas atvejis, kai kape (Pakapiuose, Jonavos raj.) rasta Kazimiero Jogailaičio moneta. Kita Kazimiero laikų moneta kartu su XVI a. monetomis rasta Pakalniškių (prie Kauno) kapinyno kape Nr. 17.

Net XV a. pabaigoje — XVI a. pradžioje ypatingo monetų pagausėjimo kapuose nepastebima. Iki šiol Lietuvos teritorijoje yra užregistruoti tik 6 kapinynai, kuriuose rasta Aleksandro kaldintų denarų:

1. Kurkliniškės (Ukmergės raj.). Tyrinėjant griautinių kapinyną, be kitų radinių, rasta Aleksandro moneta. Smulkesnės radimo aplinkybės nežinomas.
2. Pakapai (Kauno raj.). 1939 m. kape Nr. 8 rastas 1 Aleksandro denaras.
3. Paštuvos (Kauno raj.). 1936 m. 2 kapuose.
4. Poškaičiai (Raseinių raj.). 1937 m. kape Nr. 1 rasti 2 denarai.
5. Radikiai (Kauno raj.). 1959 m. kapuose Nr. Nr. 7, 47, 66, 69. Radiniai yra KVIM.
6. Rumšiškės (Kaišiadorių raj.). 1961—1963 m. Kauno marių saloje plokštiniame kapinyne 34 griautiniuose kapuose (kapų Nr. Nr. 10, 23, 26, 29, 46, 53, 56A, 57, 79, 86, 87, 131, 132, 147, 148, 157, 172, 174, 183, 184, 186, 193, 203, 209, 211, 222, 223, 234, 235, 242, 245, 246, 247, 251). Radiniai yra IEM.
7. Šilelis (Kauno raj.). 1962—1965 m. 16 kapų (kapų Nr. Nr. 1(3), 2(25), 10(33), 12(35), 15(38), 19(42), 20(43), 58, 61, 71, 73, 87, 94, 96, 99, 102). Radiniai yra KVIM.

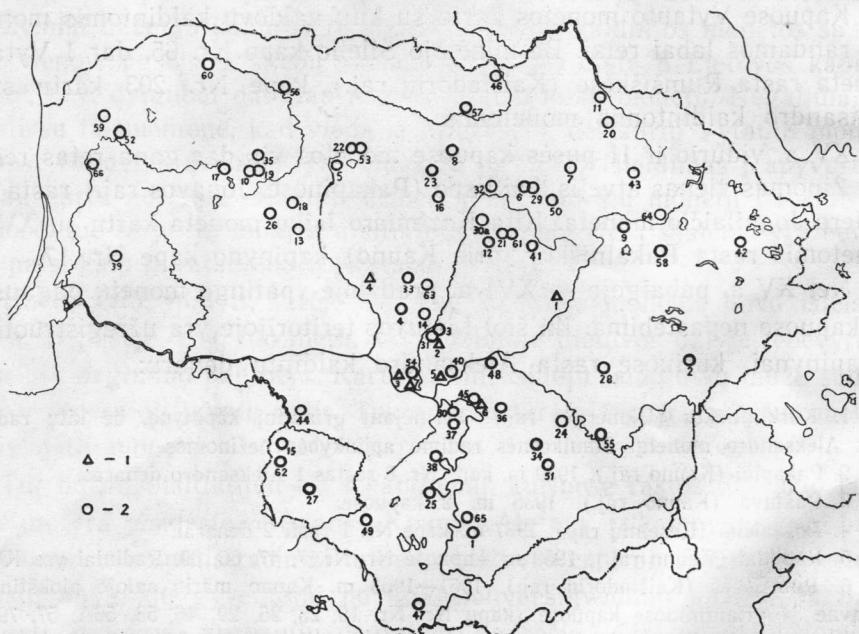
I šį sąrašą neįtraukti kapinynai, kuriuose rastų XIV a. pabaigos — XVI a. pradžios monetų sudėtis nėra aiški. Tai Alovė (Daugų raj.), Urniežiai (Kėdainių raj.), ir kai kurie kiti kapinynai.

Kaip matyti iš aukščiau pateikto sąrašo, kapinynų, kuriuose rasta Aleksandro monetų, skaičius nėra didelis, tačiau pastebimas, nors ir nežymus, monetų skaičiaus padidėjimas atskiruose kapuose.

Aleksandro, kaip ir Vytauto, kaldintos monetos kapuose tik retais atvejais aptinkamos kartu su kitų valdovų kaldintomis monetomis. Antai, jau minėtame Rumšiškių kapinyno kape Nr. 203 3 Aleksandro monetos rastos kartu su Vytauto moneta. Silelio kapinyno kape Nr. 10(33) Aleksandro denarų rasta kartu su Žygimanto Augusto 1567 m. dvidenariais; to paties kapinyno kape Nr. 12(35) rastos net 43 monetos, kurių tarpe, be Aleksandro denarų, rastas 1 Aleksandro pusgražis ir 5 Žygimanto Senojo pusgražiai (1509—1515 m.). Šie pavyzdžiai rodo, kad Aleksandro monetos kursavo dar beveik visą XVI a. kartu su vėlyvesnėmis kitų valdovų kaldintomis monetomis.

Žymiai daugiau kapų, kuriuose rasta monetų, priklauso XVI a. Atskiruose kapuose randamas didesnis monetų skaičius, vis dažniau viename kape randama įvairių valdovų kaldintų monetų. Šalia vietinių plačiai paplinta kaimyninių šalių, ypač dažnai nuo XVII a. aptinkamos Rygos miesto monetos. Toks monetų gausumas būdingas viso XVII a. ir iš dalies XVIII a. kapams.

Siuo metu žinomas šios XVI—XVII amžių monetų kapuose radimo vietus¹¹:

1 pav. Kapinynai, kuriuose rasta XIV—XVII amžių monetų, Lietuvos TSR teritorijoje. 1 — Aleksandro laikų, 2 — kitos XVI—XVII amžių monetos

¹¹ Šis XVI—XVII amžių kapų, kuriuose rasta monetų, sąrašas sudarytas, remiantis kasinėjimų ataskaitomis, muziejų medžiaga, paskelbtais tyrinėjimų duomenimis, pranešimais periodinėje spaudoje ir t. t. Tačiau jo jokiu būdu negalima laikyti pilnu, nes daug radimo vietų dėl įvairių priežasčių lieka nežinomų, patys radiniai išsimėto, patenka į mokyklų, apylinkių muziejelius arba į privačias kolekcijas. Tačiau ir šio sąrašo pagrindu sudarytas žemėlapis (1 pav.) aiškiai rodo, kad XVI—XVII amžiais pinigų dėjimas į kampus buvo gana plačiai paplitęs Lietuvoje paprotys.

1. Alovė (Daugų raj.). Tyrinėjant kapinyną, rasta 40 monetų, kurių ankstyviausios priklauso XIV a. pabaigai, o vėlyviausios turi 1620 m. datą.
2. Arnénai (Molėtų raj.). 1965 m. bandomųjų kasinėjimų metu buvo ištirti 4 griaūtiniai kapai, kuriuose rasta XVII a. monetų.
3. Berlainiai (Kédainių raj.). 1964 m. kasant žvyrą, rasta žmonių kaulų ir Karolio Gustavo, Kristinos, Zigmanto Vazos bei Jono Kazimiero monetų. Radiniai yra KVIM.
4. Blandžiai (Raseinių raj.). 1939 m. buvo rasti griaūčiai ir kelios monetos: 1 Žygimanto Augusto 1557 m. pusgražis, Zigmanto Vazos trigažis bei Gustavo, Kristinos ir Jono Kazimiero šilingai.
5. Bubiai (Šiaulių raj.). 1965 m. viename kape buvo rasti 2 Žygimanto Augusto denarai, 2 Stepono Batoro denarai, 1 Žygimanto Augusto gražis ir 1 Zigmanto Vazos Rygos šilingas.
6. Butėnai (Panevėžio raj.). 1929 m. buvo aptikti griaūtiniai kapai, kuriuose rastos 32 XVI—XVII amžių monetos. Smulkesnių žinių nėra.
7. Cirai (Kupiškio raj.). 1966 m. buvo aptikti 3 griaūtiniai kapai, kuriuose rasta XVII a. šilingų.
8. Daglėnai (Joniškio raj.). Rasta žmonių kaulų ir 16 monetų.
9. Dauneikiai (Anykščių raj.). Kapuose rastos XVI—XVII a. monetos, kurių vėlyviausia — 1675 m.
10. Dvarviečiai (Kelmės raj.). 1966 m. tyrinėjant kapinyną, kape Nr. 2 rasta Žygimanto Augusto 1567 m. moneta. Radiniai yra IEM.
11. Eiskudžiai (Pandėlio raj.). 1958 m. kasant siloso duobę, aptikti žmogaus griaūčiai ir 4 Zigmanto Vazos Rygos šilingai.
12. Ąriškės (Panevėžio raj.). Kasant žvyrą, rasta žmonių kaulų ir Rygos šilingų.
13. Gailiai (Kelmės raj.). Kasant smėlį, aptikti žmogaus griaūčiai, prie kurių rasta monetų. Tikslus monetų skaičius nežinomas. I IEM pateko 16 Žygimanto Augusto monetų: 12 — 1558—1562 m. pusgražių ir 4 dvidenariai. Vėlyviausia moneta turi 1570 m. datą.
14. Graužai (Kédainių raj.). 1935 m. kapinyne rasta žmonių griaūčių ir 1570 m. monetų.
15. Griebčiai (Vilkaviškio raj.). Kitainių pušyne aptikta žmonių griaūčių ir XVI—XVII amžių monetų.
16. Jaukštų dvaras (Radviliškio raj.). 1925 m. viename griaūtiname kape buvo rasta 12, o kitame — 7 XVII a. monetos.
17. Janapolė (Telšių raj.). Buv. dvaro lauke būdavo randama žmonių kaulų ir monetų.
18. Kelmė. 1936 m. kape Nr. 4 rasta 1623 m. Zigmanto Vazos kaldinta moneta.
19. Kūršai (Kelmės raj.). Imant žvyrą, Mauškalnyje rasta žmonių kaulų, jvairių dirbinių ir XVII a. monetų. Radiniai yra Užvenčio J. Žemaitės memorialiniame muziejuje.
20. Latveliai (Rokiškio raj.). 1960 m. kapuose Nr. Nr. 2, 27, 28, 31, 33, 36 rastos 29 XVI a. II pusės ir XVII a. pradžios monetos.
21. Lepšiai (Panevėžio raj.). 1943 m. kape Nr. 2 rastas Žygimanto Augusto pusskatikis, Stepono Batoro dvidenaris ir Zigmanto Vazos šilingas; kape Nr. 4 rastos Zigmanto Vazos ir kitos monetos.
22. Lepšiai (Šiaulių raj.). 1938 m. rasta XVII ir XVIII amžių monetos. Vėlyviausia — 1783 m.
23. Meldiniai (Pakruojo raj.). 1939 m. 10 kapų rasta Kristinos, Gustavo Adolfo, Zigmanto Vazos, Jono Kazimiero, Fridricho Vilhelmo ir kitos monetos.
24. Mitkiškės (Trakų raj.). Aptiktas griaūtinis kapas, kuriame rasta 1562 m. Žygimanto Augusto moneta.
25. Norkūnai (Prienų raj.). 1965 m. tyrinėjant piliakalnį, rasti 34 griaūtiniai kapai. Kape Nr. 2 rastos 3 Žygimanto Augusto monetos (1556, 1557, 1559), kapuose Nr. Nr. 17 ir 22 — neaiškios monetos.
26. Norušiai (Kelmės raj.). 1926 m. griaūtiname kape rasta 11 Jono Kazimiero, Kristinos ir kity monetų.
27. Ožkabaliai (Vilkaviškio raj.). Apie 1862 m. kapuose rasta 1587—1662 m. monetų.

28. Padkarališkiai (Širvintų raj.). 1938 m. kape Nr. 2 rasti 2 1569 m. Žygimanto Augusto denarai.

29. Pagiegala (Panevėžio raj.). 1929 m. rasta griaucių ir 15 jvairaus dydžio XVI a. monetų.

30. Pakalniškiai (Kauno raj.). 1913 m. buvo ištirti 42 kapai, kurių 22 rasta daugiau kaip 130 jvairių XVI—XVII amžių monetų¹². Kape Nr. 5 rastos 32 monetos (iš jų 28 Jono Kazimiero, kitos neaiškios); kape Nr. 8 — 2 Stepono Batoro Rygos šilingai, 1 Kristinos (metai naiškūs), 1 Zigmanto Vazos 1614 m. lietuviškas šilingas, 2 Žygimanto Senojo pusgrąšiai ir 1 Jono Albrechto pusgrąšis, kape Nr. 9 — 1 Žygimanto Augusto 1562 m. pusgrąšis; kape Nr. 11 — 1 Žygimanto Senojo 1507—1511 m. pusgrąšis; kape Nr. 12 — 5 Zigmanto Vazos šilingai; kape Nr. 13 — 1 Žygimanto Augusto 1570 m., 1 Stepono Batoro 1579 m. ir 1 Zigmanto Vazos 1620 m. dvidenaris; kape Nr. 14 — 2 Jono Kazimiero šilingai; kape Nr. 15 — 2 denarai — 1 Žygimanto Augusto 1557 m., kitas neaiškus; kape Nr. 16 — 12 monetų: 5 lietuviški Žygimanto Augusto 1566—1570 m. dvidenariai, 1 Jono Kazimiero šilingas, 1 Stepono Batoro Rygos 1584 m. ir 2 1586 m., 1 Žygimanto Augusto denaras, 1 Žygimanto Augusto pusgrąšis ir 1 Zigmanto Vazos 1622 m. pusgrąšis; kape Nr. 17 — 17 monetų: 1 Kazimiero Jogailaičio 1479—1491 m. pusgrąšis, Žygimanto Augusto 1567 m. dvidenaris. 1 Žygimanto Augusto denaras, kiti — Žygimanto Augusto 1558—1563 m. denarai; kape Nr. 23 — 2 Žygimanto Augusto 1559 m. grąšiai; kape Nr. 26 — 14 monetų: 9 Jono Kazimiero 1660—1666 m. šilingai, 4 Zigmanto Vazos 1620 m. ir 1 Livo-nijos Kristinos 1663 m. moneta; kape Nr. 27 — 5 monetos: 4 Žygimanto Augusto 1546—1560 m. denarai, 1 Žygimanto Senojo 1519 m. pusgrąšis; kape Nr. 28 — 2 neaiškios monetos; kape Nr. 30 — maišelis su neaiškiomis monetomis; kape Nr. 32 — neaiški moneta; kape Nr. 35 — 2 neaiškios monetos; kape Nr. 36 — 6 neaiškios monetos; kape Nr. 37 — 2 neaiškios monetos; kape Nr. 38 — 2 neaiškios monetos; kape Nr. 39 — neaiškios monetos; kape Nr. 41 — neaiškios monetos. Kapinyno radiniai yra KVIM.

30 a. Pakalniškiai (Panevėžio raj.). 1897 m. tyrinėjant II—IV amžių pilkapius, viename sampile rastas velyvas griautinis palaidojimas. Prie griaucių rastos 3 sidabrinės monetos, kurių viena buvo Žygimanto Augusto laikų.

31. Pakapiai (Kauno raj.). 1939 m. kapuose Nr. Nr. 8, 10, 14, 19, 22 rasta jvairių XIV—XVII amžių monetų. Tyrinėjimų medžiaga yra KVIM.

32. Paliūniškiai (Panevėžio raj.). 1930 m. rasta žmonių kaulų ir 1567 m. Žygimanto Augusto monetų.

33. Paropė (Kėdainių raj.). 1938 m. rasta kaulų ir Jono Kazimiero monetų.

34. Pastrėvys (Vievio raj.). 1951 m. rasta kaulų ir XVII a. monetų.

35. Patumšiai (Telšių raj.). Senkapyje rasta XVI a. moneta.

36. Pentiškiai (Kaišiadorių raj.). 1936 m. kape rastas Zigmanto Vazos šilingas.

37. Piliuona (Kauno raj.). 1956 m. kapuose Nr. Nr. 1, 7, 9, 11, 12, 18 rasta XVI a. pabaigos — XVII a. pradžios monetų. Tyrinėjimų medžiaga yra IEM.

38. Prienai. 1932 m. Totorkalnyje rasti žmogaus griauciai ir XVI—XVII a. monetų.

39. Puzravyčiai (Šilutės raj.). 1937 m. rasti žmogaus griauciai ir 1625 m. moneta.

40. Radikiai (Kauno raj.). 1938 m. ištirta 13 kapų, kuriuose rasta XIV—XVI a. monetų.

41. Raguva (Panevėžio raj.). XIX a. pabaigoje mėgėjų kasinėtas griautinis kapinynas, kuriame rasta XVII a. monetų.

42. Rakėnai (Zarasų raj.). 1966 m. ištirtame kape rastos 4 monetos: 3 Gustavo Adolfo Rygos šilingai (1625, 1626 m., 1 moneta neaiški), 1 Zigmanto Vazos 1625 m. šilingas.

43. Rimšonyss-Urboniškis (Rokiškio raj.), Piliakalnio, esančio Salų ežero krante, senkapyje 1924 m. pavasarį rasta žmonių kaulų, Žygimanto Augusto monetų ir kitų daiktų.

¹² KVIM, kur yra Pakalniškių tyrinėjimų medžiaga, šis kapinynas priskiriamas Kelmės rajonui, tuo tarpu T. Daugirdo rankraščiuose pažymėta, kad kapinyną tyrinėjės inžinerijos pulkininkas Janyševas dirbo prie Kauno. Siame straipsnyje taip pat remiamasi T. Daugirdo duomenimis, esančiais Lietuvos TSR MA Centrinėje bibliotekoje (F-92, MAB TD-5).

44. Ročkų-Turčinų (Šakių raj.) piliakalnyje 1934 m. atkasti 4 kapai, kuriuose rasta XVI a. vidurio monetų.

45. Rumšiškės (Kaišiadorių raj.). Be jau minėtų Aleksandro kaldintų monetų bei paskelbtų Kęstučio ir Vytauto monetų¹³, kape Nr. 175 rastos 3 Zygmanto Augusto monetos.

46. Saločiai (Biržų raj.). 1930 m. rasta žmonių kaulų ir XVI a. monetų.

47. Sankonyse (Lazdijų raj.). 1938 m. kapuose Nr. Nr. 5—7 ir 14 rasta Zygmanto Augusto, Zigmanto Vazos ir Gustavo Adolfo monetų.

48. Santakiai (Jonavos raj.). 1924 m. vanduo išplovė žmonių griaučių ir monetų.

49. Skersbaliai (Kapsuko raj.). 1932 m. rasta griaučių ir varinių bei sidabrinų XVI a. monetų.

50. Stračniai (Kupiškio raj.). 1960 m. prie kapinių rasti dveji griaučiai ir Zygmanto Augusto monetų.

51. Strėva (Vievio raj.). 1959 m. rasti kelių žmonių griaučiai ir XVII a. moneta.

52. Šateikiai (Plungės raj.). 1909 m. buvo ištirtas griautinis kapas, kuriamo rasta Zygmanto Augusto moneta.

53. Šiauliai (Komunary g-vė). 1954 m. ištirti 8 kapai, kuriuose, be kitų radinių, rasta ir XVI a. monetų.

54. Silelis (Kauno raj.). 1962—1965 m. ištirtas XV—XVI amžių kapinynas, kurio 41 kape (iš bendro 106 kapų skaičiaus) rasta įvairių monetų: kape Nr. 1(3) — 1 lenkiškas Aleksandro pusgrašis (1501—1506); kape Nr. 2(4) — Vaclovo IV Prahos velyvasis gražis (138...—1419); kape Nr. 5(7) — Zygmanto Augusto 1552 m. denaras, kape Nr. 1(13) — 4 Zygmanto Augusto denarai (1 — 1556 m., 2 — 1560 m., 1 data neaiški); kape Nr. 7(19) — kelios Zygmanto Augusto monetos (1 — 1560 m. pusgrašis, 1 — 1566 m. dvidenaris, 1 lie-tuviaiškas pusgrašis ir 1 moneta neaiški); kape Nr. 8(20) — 1 lenkiškas Zygmanto Senojo pusgrašis ir 6 Zygmanto Augusto denarai (velyviausias — 1559 m. ir 1 data neaiški); kape Nr. 10(22) — 1 Zygmanto Augusto 1555 m. denaras; kape Nr. 5(28) — 1 Zygmanto Augusto 1546 m. (?) lie-tuviaiškas pusgrašis; kape Nr. 9(32) — 1 Zygmanto Augusto denaras (data neaiški); kape Nr. 10(33) — 1 Aleksandro denaras, 2 Zygmanto Augusto 1567 m. dvidenariai; kape Nr. 12(35) — aprašytos aukščiau su Aleksandro monetomis; kape Nr. 13(36) — 2 monetos, iš kurių 1 Zygmanto Augusto denaras; kape Nr. 17(40) — Aleksandro arba Zygmanto Augusto (neaišku) denarai; kape Nr. 18(41) — 2 Zygmanto Augusto denarai (1 — 1560 m., kito data neaiški); kape Nr. 50 — neaiški moneta; kape Nr. 57 — Zygmanto Augusto 1554 m. denaras; kape Nr. 59 — 1 Dancigo 1539 m. gražis (Sigis. I), 1 — 1535 m. ir 1 — 1572 m. ar 1574 m. pusgrašis; kape Nr. 65 — aprašytas aukščiau su Vytauto monetomis; kape Nr. 70 — neaiški moneta; kape Nr. 76 — 2 neaiš-kios monetos; kape Nr. 95 — 2 Zygmanto Augusto denarai (1 — 1554 m.) ir 1 moneta neaiški; kape Nr. 98 — Zygmanto Augusto 1560 m. pusgrašis; kape Nr. 100 — 1 Zygi-manto Augusto 1569 m. dvidenaris ir 1 neaiški; kape Nr. 102 — 2 Aleksandro denarai, 1 su aru ir karūna (užrašas neišskaitomas), 1 neaiški; kape Nr. 105 — 3 neaiškios monetos; kape Nr. 106 — 1 Zygmanto Senojo 1519 m. pusgrašis, 1 Zygmanto Augusto 1570 m. dvidenaris, 1 neaiški; kapuose Nr. Nr. 2(25), 15(38), 19(42), 20(43), 51, 58, 61, 71, 73, 83, 87, 89, 94, 96, 99 — aprašytos su Vytauto arba Aleksandro monetomis. Kapinyno me-džiaga yra KVIM.

55. Šilėnai (Vilniaus raj.). 1937 m. kasinėjant kapinyną, rasta Zygmanto Augusto 1565 m. monetų ir Rygos Kristinos XVII a. šilingų.

56. Šiliškės (Akmenės raj.). Pradėjus kasti smėlį, 1956 m. rasta žmonių kaulų ir Gustavo Adolfo šilingų.

57. Švobiškis (Joniškio raj.). Mūšos plaunamame krante būdavo randama žmonių kaulų ir Kristinos, Gustavo Adolfo, Jono Kazimiero bei Zigmanto Vazos šilingų.

58. Taurakalnis (Utenos raj.). 1910 m. kasinėjant kapinyną, be kitų daiktų, rasta ir Rygos Gustavo monetų.

¹³ A. Tautavičius, min. veik., 76.

59. Tinteliai (Kretingos raj.). 1901 m. vad. švedkapiuose rasti griaučiai ir 1 1529 m. Zygimanto Senojo pusgražis.
60. Tirkšliai (Mažeikių raj.). 1937 m. šventoriuje aptikti griaučiai ir Zigmanto Vazos Jono Kazimiero ir kitų monetų.
61. Uliūnai (Panevėžio raj.). 1959 m. ištirti 8 kapai, kuriuose rasta Jono Kazimiero Kristinos, Karolio X Gustavo monetų.
62. Unija (prie Virbalio). Rasta griaučių ir 3 Zigmanto Vazos šilingai, 1 1620 m. dvidenarais ir 1700 m. Karolio XII monetų.
63. Urnežiai (Kėdainių raj.). 1936—1937 m. imant žvyrą Dotnuvėlės krante, be kitų daiktų, buvo rasta įvairių XIV—XVII amžių monetų.
64. Užpalių apyl. (Utenos raj.). Vietovėje, vadinamoje Skerdimais, 1930 m. rasta griaučiai ir kelios monetos.
65. Vencūnai (Alytaus raj.). 1965 m. kasinėjant kapinyną, rasta XVII a. monetų.
66. Žutautai (Kretingos raj.). 1964 m. kasant smėlį, aptikta žmonių griaučių, metalinių daiktų ir monetų: 1 Zygimanto Senojo 1513 m., 1 Zygimanto Augusto 1563 m. monetų. Radiniai yra KVIM.

1 lentelė

Kapų, kuriuose rasta XIV—XVII amžių monetų, procentas Centrinės Lietuvos kapinynuose

Kapinynas	Bendras kapų skaičius	Kapų, kuriuose rasta monetų, skaičius	Daugumos monetų chronologija	Kapų, kuriuos rasta monetų, % kapinyno
Rumšiškių . . .	255	42	XIV a. pab.-XVI a. pr.	16,5
Šilelio	106	41	XV-XVI amžiai	38,6
Pakalniškių . .	42	22	XVI-XVII amžiai	52,3

Kaip matyti iš pateikto sąrašo, monetų déjimo į kapus paprotyss XVI—XVII amžiais buvo apėmęs jau visą Lietuvos teritoriją.

Kuo vėlyvesnis kapinynas, tuo didesnė dalis tame randamų kapų turėtų monetų. Tai akivaizdžiai matyti, sugretinus 3 didžiausių tyrinėtų skirtinių laikotarpio Lietuvos kapinynų tyrinėjimų duomenis (1 lent.). Kadangi ši išvada gauta remiantis tik Centrinės Lietuvos kapinynų tyrinėjimų duomenimis, todėl jos taikyti visos Lietuvos teritorijai dar negalima.

I XIV—XVII amžių kapus monetos patekdavo 3 atvejais. Monetos kapus buvo dedamos: 1) finansiniams mirusiojo reikalams tvarkyti pomirtiniam gyvenime, 2) kaip papuošalai, 3) patekdavo į kapus atsitiktina (užmirštos mirusiojo drabužiuose, pamestos laidojant ir t.t.).

M o n e t o s - į k a p ē s per visą šį laikotarpį randamos ir moterų, iš vyru, ir vaikų kapuose.

Iš kur monetų déjimo į kapus paprotyss atėjo į Lietuvą, konkrečiai pašakyti dar sunku, nes kaimyniniuose, ypač slavų, kraštuose, jis taip pat buvo gana plačiai paplitęs. Čekų archeologas L. Niderlė teigia, kad į slavų kraštus šis paprotyss atėjo nuo Juodosios jūros pakrančių. Cia gyvenę graikai antikiniais laikais tikėjo, kad pinigai mirusiajam būsių reikalingi užmokėti dievui Charonui už vėlės perkėlimą į kitą pasaulį¹⁴. Manoma, kad panašus supratimas galėjo ateiti į Lietuvą ir tiesiogiai iš antikinių kraštų kartu su Romos monetomis¹⁵.

¹⁴ Л. Нидерле, Славянские древности, 210, М., 1956.

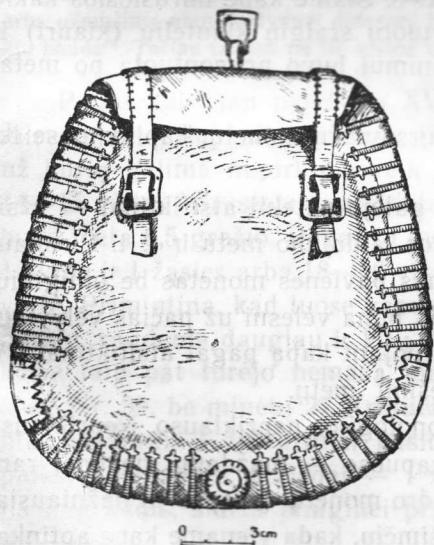
¹⁵ M. Michelbertas, Lietuvos TSR Mokslo akademijos darbai, A serija, 1(18), 61 (1965).

Dar XIX a. — XX a. pradžioje Lietuvoje tikėta, kad pinigais mirusysis galės nusipirkti vietą iš kito anksčiau toje vietoje palaidoto mirusiojo¹⁶.

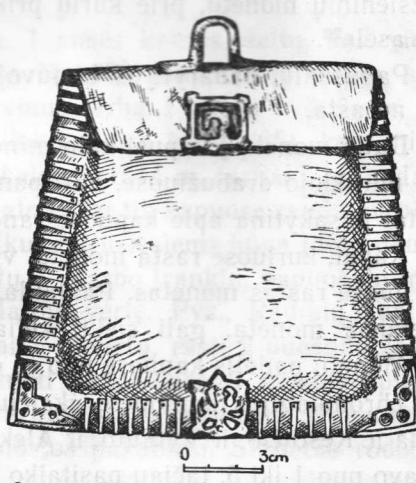
Lietuvos kapinynuose monetos dažniausiai randamos mirusiojo juosmens-dubens srityje, sudėtos į odinę arba drobinę piniginę, kuri, matyt, buvusi prikabinta prie juostos. Neretai prie tokų piniginių randamos ir geležinės arba žalvarinės grandys jų prikabinimui. Dažnai šios piniginės būdavo papuošiamos įvairių formų ažūriniais, kartais net pasidabruotais apkalais. Pačios piniginės išlieka labai retai, todėl apie jų formą dažniausiai tenka spręsti tik iš odos ar audeklo fragmentų. Keletas palyginti gerai išsilaikiusių odinių piniginių yra rasta Kurkliniškių kapinyne, Aleksandro monetomis datuotame XVI a. pradžia¹⁷. Jos turi formą trapecijos, kurios didysis pagrindas yra piniginės apačia. Visi jų kraštai aplenkti siauromis viena šalia kitos išdėstytomis žalvarinėmis juostelėmis. Piniginių dydis — $14 \times 16 \times 15,5$ cm.

Vienas jų šonas paprastai būna didesnis ir naudotas uždarymui. Piniginės užsegimui kartais naudotos žalvarinės kabės, panašios į tas, kuriomis dabar susegami drabužiai. Buvo ir paprastesnių piniginių-maišelių, primenančių XIX a. pabaigoje — XX a. pradžioje kaime nešiotas tabokines.

Pavadinimas „piniginė“ yra sąlyginis, nes tos piniginės buvo skirtos ne vien pinigams laikyti. Kartu su XIV a. pabaigos — XVII a. monetomis kapuose jose randama ir kitų daiktų — ylių, skiltuvų, titnago ir kt., kurie taip pat kartu buvo nešiojami prie juostos. Nemaža tokų piniginių-kapšelių su įvairiais daiktais ir monetomis yra rasta, pavyzdžiu, Rumšiškių kapinyne (kapai Nr.Nr. 79, 196, 203, 233, 246 ir kt., 2 ir 3 paveikslai).

2 pav. Odinė žalvariu puošta piniginė. Rumšiškės, vyro kapas Nr. 207

3 pav. Odinė žalvariu puošta piniginė. Rekonstrukcija. Rumšiškės, vyro kapas Nr. 183

Tačiau ne visada monetos su piniginėmis randamos prie mirusiojo juostos. Gana dažnai monetos būna ant krūtinės (Rumšiškės, kapai

¹⁶ A. Vyšniauskaitė, Iš lietuvių kultūros istorijos, 3, 149, Vilnius, 1961.

¹⁷ IEM, inv. Nr. AR 92:141.

Nr.Nr. 148, 183, 186, 211, 213, 226; Radikiai, kapai Nr.Nr. 1, 9, 49 ir kt.), prie pečių (Kriemala, kapas Nr. 14; Radikiai, kapas Nr. 7; Rumšiškės, kapai Nr.Nr. 23, 175; Šilelis, kapai Nr.Nr. 2(4), 65; Pakalniškiai, kapas Nr. 32), prie galvos (Radikiai, kapas Nr. 8; Rumšiškės, kapai Nr.Nr. 86, 143, 146; Pakalniškiai, kapai Nr.Nr. 16, 23), kartais net po galva (Rumšiškės, kapai Nr.Nr. 211, 247). Monetų padėties įvairumas kape lyg ir atitinka J. Malecijaus ir M. Stryjkovskio duomenis apie tai, kad XVI a. lietuvių iš kampus dėdavo pinigus, įrišdami juos į skarelę ir pakabindami mirusiam ant kaklo¹⁸.

Neretai monetos randamos kapuose prie mirusiojo kojų. Rumšiškių kapinyno kapuose Nr.Nr. 169, 219, 234, Šilelio kapinyno kape Nr. 2(25) monetos rastos prie mirusiuju kelių, o Rumšiškių kapinyno kapuose Nr.Nr. 56A, 203, 235, 239 ir t. t. — prie jų blauzdų. Minėtojo Šilelio kapinyno kape Nr. 65 rastos 2 piniginės su pinigais — viena prie galvos, kita prie kojų.

XVI—XVII amžių monetos su piniginėmis kartais randamos tiesiog mirusiojo rankoje. Tokioje padėtyje Aleksandro monetos rastos Rumšiškėse, kape Nr. 87, bei 2 Paštuvos kapinyno kapuose. Pakalniškiuose, kape Nr. 13, 3 monetos — 1 lietuviška Stepono Batoro 1579 m., 1 Zygmanto Augusto 1570 m. ir 1 Zigmanto Vazos 1620 m. — taip pat rastos mirusiojo rankoje.

Monetos kaip papuošalai retai naudotos. Jų rasta Kuršių nerijoje, kur papuošalambs buvo panaudoti kryžiuočių brakteatai¹⁹, ir Šiauliouose (Komunarų g-vė) moters kape Nr. 8. Siame kape mirusiosios kaklo srityje rasta apvara, sudaryta iš importuotų sraigtų kiautelių (kiauri) ir 4 užsieninių monetų, prie kurių prikabinimui buvo primontuota po metalinė ąsele²⁰.

Papuošalų, padarytų iš Lietuvoje kursavusių monetų, kapinynuose iki šiol nerasta.

Dalis monetų iš kampus, kaip minėta, galėjo patekti atsitiktinai — užsilikti mirusiojo drabužiuose, būti pamestos laidojimo metu ir t. t. Pirmiausia tai pasakytina apie kapuose randamas pavienes monetas be piniginių.

Kapai, kuriuose rasta monetų, visada būna vėlesni už pačias vėlyviausių juose rastas monetos. Paklaida, datuojant kapą pagal atsitiktinai iš jų patekusių monetų, gali siekti keliausdešimt metų.

Monetų padėtis kapuose nuo jų chronologijos nepriklauso. Nepriklauso nuo chronologijos ir monetų skaičius kapuose — maždaug vienodai randaama ir Kęstučio, ir Vytauto, ir Aleksandro monetų. Iš kampus jų dažniausiai dėdavo nuo 1 iki 5, tačiau pasitaiko ir išimčių, kada viename kape aptinkamas žymiai didesnis jų kiekis.

¹⁸ W. Mannhardt, Letto-Preussische Götterlehre, 297, Riga, 1936; M. Stryjkowski, Kronika polska, litewska, žmudzka i wszystkiej Rusi, 1, 194, Warszawa, 1846.

¹⁹ P. Schiefferdecker, Schriften der Königl. physikal.-ökonom. Gesellschaft zu Königsberg, 12, Königsberg (1871).

²⁰ J. Naudužas, Iš lietuvių kultūros istorijos, 2, 186, 12 pav., Vilnius, 1959.

Antai, Radikiuose, moters kape Nr. 59 rastos 27 Kęstučio laikų monetos. Rumšiškėse, kape Nr. 233 rasti 36 Aleksandro denarai, o Šilelyje, kape Nr. 12(35) — net 43 monetos, iš kurių 5 buvo jvarių kalimo metų Zygmanto Senojo pusgrašiai, 1 Aleksandro pusgrašis, o visos kitos — Aleksandro denarai.

Šiuose kapuose rastas monetos pavertus grašiais, gautume, kad minėtame Radikių kapinyno moters kape Nr. 59 rasta apie 5 grašių suma, Rumšiškių kapinyno kape Nr. 233 — apie 3,5 grašio, Šilelyje, moters kape Nr. 12(35) — 6,5 grašio. (Lietuvišką graštį sudarė 5 Kęstučio arba Vytauto monetos ir 10 Aleksandro denarų²¹).

Ką už šiuos pinigus tais laikais buvo galima nupirkti, kokia gi jų vertė?

1507 m. Lietuvoje kai kuriems žemės ūkio produktams buvo nustatytos tokios kainos: už jautį — 30 grašių, už telyčią — 20 grašių, už paršą — 20 grašių, už aviną — 2, už 2 žąsis — 1 grašis, už 4 vištą — 1, už 1 kapą ruigį — 3 grašiai, už 1 kapą avižą — 2 grašiai²².

1508 m. vyriausybės įstatymu numatomos sąlygos, kuriomis piliečiai gali parduoti kariuomenei žemės ūkio produktus. Jei kas nenorės parduoti savo noru, nustatomos tokios priverstinės kainos: už jautį — 24 grašiai, už telyčią — 20, už paršą — 8, už aviną — 2, už 2 žąsis — 1 grašis, už 4 vištą — 1 grašis²³.

Panašios kainos nustatytos ir 1511 m. Brastos seime. Jautis čia įkainojamas 50 grašių, telyčia — 20, paršas — 20, avinas — 2, 2 žąsys — 1 grašis, 4 vištos — 1, kapa avižą — 2 grašiai²⁴.

1514 m. Seimas už kariuomenei parduodamus produktus nustatė tokias kainas: už jautį — 40 grašių, už telyčią — 20, už paršą — 15, už aviną — 6, už 2 žąsis — 1 grašis, už 3 vištą — 1 grašis²⁵.

Lietuvos Didžiosios kunigaištystės 1529 m. statutas už atitinkamų gyvulių pavogimą arba užmušimą numato žymiai didesnes baudas. Pvz., už vištų pavogimą nustatyta 6 grašių bauda²⁶. Tačiau tai jau ne tik vištų vertė, bet dar ir bauda tiesiogine to žodžio prasme.

Pagal aukščiau pateiktas XVI a. I pusės kainas išeity, kad vienam mirusiajam į kapą Rumšiškėse (kapas Nr. 233) buvo įdėta pinigų suma, už kurią galima nupirkti beveik 2 avinus, arba 1 aviną ir 3 žąsis, arba 14—15 vištų. Mirusiajai, palaidotai Šilelyje, kape Nr. 12(35), kaip minėta, buvo įdėta 6,5 grašio. Pagal to meto kainas (1514 m. tarifas) tai sudarytų 1 avino ir 1 žąsies arba 18—20 vištų kainą. Tai tik kapuose randamų pinigų vertė. Primintina, kad tuose kapuose, kur mirusiesiems būna įdėta daugiau pinigų, randama daugiau ir kitų daiktų — darbo įrankių, papuošalų ir t. t., kurie taip pat turėjo nemažą materialinę vertę. Pvz., Radikių kapinyno kape Nr. 59, be minėtų 27 Kęstučio laikų monetų, rasti 2 puošnūs žalvariniai auskarai, 3 žalvariniai pasidabruoti pakabučiai, 2 didelės apskritos plokštelinės segės, 2 žiedai — 1 žalvarinis, kitas sidabrinis signetas, peiliis ir grandis, skirta piniginei prie juostos pakabinti. Signetas rodo, kad

²¹ M. Gumowski, Mennica Wileńska w XV—XVII wieku, 13—15, Warszawa, 1921.

²² Акты, относящиеся к истории Западной России, 2, 28, СПб, 1848.

²³ Тен пат, 36—37.

²⁴ И. А. Максименко, Сеймы Литовско-Русского государства до Люблинской унии 1569 г., 23 (Приложение), Харьков, 1902.

²⁵ М. Любавский, Литовско-русский сейм, 198 (išnaša 85), М., 1900.

²⁶ Статут Великого Княжества Литовского 1529 года, 122, Минск, 1960.

mirusioji buvo bajoriškos kilmės. Taip yra ir su Šilelio kapinyno kapu Nr. 12(35). Tai pats turtingiausias visame kapinynėje rykūnės kapas.

Turtingų, su tokiu dideliu monetų kiekiu kapų XIV—XVI amžiais kapinynuose randama nedaug. Dažniausiai kapuose randama 2—3 monetos, kurių bendra perkamoji galia sudarė maždaug 1 vištос kainą.

XVI a. II pusėje — XVII a., kaip rodo kai kurie rašytiniai šaltiniai, pinigų vertė buvo žymiai kritusi.

Antai, 1585 m. gegužės mėn. 7—8 d. Paistrės, Upytės pav., inventoriuje vištос įkainojamos jau po 3 lietuviškus grašius²⁷ (palyginkime su XVI a. pradžia, kai 4 vištос kainavo tik 1 grašį). Todėl ir to laikotarpio kapuose randamų monetų, nors jų kai kada įdėtas ir nemažas kiekis, perkamoji galia buvo žymiai mažesnė. Nors, pavyzdžiui, kai kuriuose anksčiau aprašytuose Pakalniškių kapinyno kapuose rasta jvairių valdovų monetų, sudarančių po kelis lietuviškus grašius, tačiau tai jau tik tokia suma, kurios vertė dažniausiai nebuvo didesnė už 1 vištос kainą.

Keistas sutapimas: daugelyje XIV—XVII amžių kapų rasta naminių paukščių, dažniausiai vištų, kaulų. Peršasi išvada, kad tarp kapuose randamų vištų ir vištos vertės monetų yra kažkokis betarpiskas ryšys. nors kai kuriuose kapuose mirusiesiems būna įdėta ir vištų, ir monetų. Pvz., Kriemaloje, kape Nr. 9, be kitų daiktų, rasti vištos kaulai ir 3 Kęstučio laikų monetos, kape Nr. 11 — vištos kaulai ir 1 tokia pat moneta, Rumšiškėse, vyro kape Nr. 56A — vištos kaulai ir 3 Aleksandro monetos. Tačiau tai tik atskiri atvejai, kuriuos galima vertinti kaip išimtį.

Monetų dėjimas mirusiesiems į kapus Lietuvoje buvo praktikuojamas dar ir XVIII—XIX amžiais ir net XX a. pradžioje²⁸. Tačiau šiuo atžvilgiu Lietuva neišsiskyrė iš kaimyninių kraštų. Dar XX a. pradžioje monetų dėjimo į kapus paprotys tebegyvavo ir slavų kraštuose — Baltarusijoje, Ukrainoje, rytinėje Moravijoje, Slovakijoje ir Balkanuose²⁹.

Vėlyvųjų Lietuvos kapinynų tyrinėjimas ir juose randamų monetų analizė duoda naujos medžiagos ne tik materialinei bei dvasinei gyventojo kultūrai, bet ir numizmatikos istorijai pažinti.

Lietuvos TSR Mokslų akademijos
Istorijos institutas

Gauta
1967.I.31

Монеты XIV—XVII вв. в могильниках Литвы

В. Ф. Урбанович

Резюме

Публикуются материалы о монетах XIV—XVII вв., найденных в могильниках и отдельных погребениях, находящихся на территории Литовской ССР.

Самыми ранними литовскими монетами принято считать серебряные монеты с надписью «ПЭЧАТ», но в погребениях они до сих пор не обнаружены. На одной стороне первых литовских монет, найденных в погребениях, изображены столбовые ворота

²⁷ K. Jablonskis, Istorijos archyvas, 1, 243—11, Kaunas, 1934.

²⁸ A. Vyšniauskaitė, min. veik., 148.

²⁹ Л. Нидерле, указ. соч., 211.

(так наз. ворота Гядиминаса (Гедимина)), а на другой — копье с крестом. Они чеканились князем Кястутисом (Кейстутом) в конце XIV в. Эти монеты найдены в 4 могильниках.

Монеты князя Витовта (Витовта) (конец XIV в. — начало XV в.) до настоящего времени найдены в 9 могильниках, т. е. в 2 с лишним раза чаще, чем монеты Кястутиса. Наряду с другими причинами, препятствующими успешному обнаружению в могильниках монет Кястутиса, указывается то обстоятельство, что в конце XIV в. в Литве еще существовал обряд трупосожжения и часть монет была сожжена вместе с трупами.

В нескольких погребениях найдены пражские гроши. Сведения о находках в 2 погребениях крестоносных брактеатов довольно неопределенные.

В 7 могильниках найдены монеты князя Александра (1492—1506).

В могильниках XVI—XVII вв. монет уже значительно больше. В 67 могильниках того времени найдены монеты, которые чеканились не только в Литве, но и в соседних странах. В погребениях XVII в. особенно часто встречаются ливонские монеты. В одном и том же погребении часто находят монеты разных стран и разных дат.

Найденные в могильниках монеты подразделяются на монеты, предназначенные для нужд покойного на том свете, монеты-украшения и случайно попавшие в погребения монеты.

В погребениях монеты чаще всего находятся в кошельках, привязанных к поясу покойного или подвешенных на его шее.

Из всех погребений с монетами XIV—XVI вв. выделяются отдельные богатые погребения с большим количеством монет, которые по тем временам составляли стоимость почти 2 баранов или 15—20 кур. Однако в основной части погребений доминирует такое количество монет, за которое тогда можно было купить только 1 курицу. Высказывается мнение, что между этими монетами и куриными птицами, которые в XIV—XVI вв. клали в погребения с умершим, имеется прямая связь.

Монеты в Литве, как и в некоторых соседних странах, клались в погребения с умершим вплоть до XX в.

Институт истории
Академии наук Литовской ССР

Поступило
31.I.1967

Coins of the 14th—17th Centuries in Lithuanian Graveyards

V. Urbanavičius

Summary

The list of graveyards as well as individual graves in which coins of the 15th—17th centuries were discovered is presented. The list consists of graveyards in which Alexander (1492—1506) coins and 67 graveyards in which other coins of the 16th—17th centuries were discovered. It is suggested that one of the causes accounting for the rather rare discovery of coins of the late 14th and the early 15th century has been the still prevailing custom of cremating the dead at that time.

The coins discovered in the graveyards are classified into (1) coins-shrouds (their functional purpose was to serve as purchasing power), (2) coins-ornaments and (3) coins of accidental character.

On the basis of written sources an attempt is made to determine the purchasing power of the coins of the first half of the 16th century.

The value of coins discovered in most graves amounted to about a value of one hen. It is surmised that there is a relationship between the quantity of hens and the

purchasing power of coins discovered in the graveyards. In some of the graveyards, however, there was discovered a larger value of coins. In some cases it equalled to about a value of one or two sheeps. In the middle and in the later part of the 16th century beside local coins coins of neighbouring countries were also put into graves.

It is shown that Lithuanians or well as their neighbours put coins into graves for the dead until the very beginning of the 20th century.

Institute of History of the Academy of Sciences of the Lithuanian SSR

Received
January 31, 196